

Urban Matters,
People Matter

Tussentijdse Evaluatie KRW- nota Fryslân 2022-2027 voor actualisatie

Tussentijdse Evaluatie KRW- nota Fryslân 2022-2027 voor actualisatie

22 januari 2025

Inhoudsopgave

1. Introductie	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Aanpak	4
1.3 Leeswijzer	5
2. Huidige toestand en prognose grond- en oppervlaktewaterkwaliteit	6
2.1 Oppervlaktewater	6
2.2 Grondwater	8
2.3 Tussentijdse conclusie	9
3. Analyse probleem	11
3.1 Beperkt doelbereik & consequenties	11
3.2 Knelpunten	13
3.3 Tussentijdse conclusie	15
4. Handelingsperspectieven en maatregelen	16
4.1 Handelingsperspectieven	16
4.2 Analyse maatregelenpakket	17
4.3 Financiële consequenties	19

Bijlagen:

1.	KRW-oppervlaktewaterlichamen Fryslân
2. a	KRW grondwaterlichamen Nederland
2. b	KRW Grondwaterlichamen Fryslân
3.	Overzicht maximaal KRW-maatregelenpakket provincie Fryslân inclusief wijzigingen maatregelenpakket Wetterskip Fryslân

1. Introductie

1.1 Inleiding

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) richt zich op de bescherming van grond- en oppervlaktewater. De provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân onderschrijven het belang van een goede toestand van grond- en oppervlaktewater en zetten zich daar al sinds de inwerkingtreding van de KRW voor in. Dat heeft ertoe geleid dat de waterkwaliteit en de biodiversiteit in en langs het water aanzienlijk toegenomen is. Fryslân is daarmee op de goede weg, maar de KRW-doelen zijn nog niet volledig behaald.

De KRW-nota Fryslân 2022-2027 omvat een groot aantal maatregelen gericht op het bereiken van de KRW-doelstellingen. De KRW-nota Fryslân 2022-2027 is vastgesteld op 15 december 2021 door Provinciale Staten. Met Provinciale Staten is afgesproken de KRW-nota Fryslân tussentijds te evalueren en actualiseren, wat in lijn is met de landelijke actualisatieronde en het bepalen van het handelingsperspectief tot en met 2027.

Deze oplegnotitie is het resultaat van de tussentijdse evaluatie en dient ter input voor de besluitvorming over de actualisatie van de huidige nota. Op een aantal punten zal de provincie Fryslân haar visie nog verder moeten ontwikkelen. Beoogde behandeling in Provinciale Staten is in de eerste helft van 2025.

Deze actualisatie bevat de volgende elementen:

- 1.** Globaal beeld huidige toestand grond- en oppervlaktewaterkwaliteit.
- 2.** Te actualiseren onderdelen KRW-nota 2022-2027 (vastgesteld PS 15 december 2021):
  - a.** Maatregelenset (voor oppervlaktewater en grondwater)
  - b.** Juridische hiaten of onvolkomenheden (m.n. op doelfasering)
  - c.** Generieke afspraken uit het landelijk KRW-impulsprogramma
- 3.** Handelingsperspectief tot en met 2027.
- 4.** Financiële paragraaf voor de kosten van de geactualiseerde maatregelenset.

1.2 Aanpak

Voor de tussentijdse evaluatie is het van belang eerst scherp inzicht te vergaren op de huidige toestand en prognose en wat beoogde knelpunten zijn waarom voor specifieke stoffen en waterlichamen (nog) niet aan de norm wordt voldaan. Dit geeft inzicht in wat de provincie nog kan en moet doen en hoe dat zo effectief mogelijk kan. Hierover is al veel informatie voorhanden.

De analyse is op ‘meta-niveau’ uitgevoerd. Dit betekent dat de informatie van meerdere documenten en onderzoeken is samengevoegd en geïnterpreteerd. Dit geeft een betrouwbaar, geïntegreerd beeld van de huidige situatie en een indruk of de huidige aanpak voldoende effectief is. Deze oplegnotitie geeft de bevindingen en conclusies weer en gaat alleen waar nodig in op de details.

De aanpak bestaat uit een uitgebreide documentstudie, enkele interviews, een werksessie over handelingsperspectieven en een uitgebreide review door de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân. De interviews en werksessie zijn bedoeld ter toetsing en aanvulling. Bij de werksessie waren ambtenaren van verschillende beleidsterreinen aanwezig.

Voor het bepalen van de actuele toestand voor het oppervlaktewater is gebruik gemaakt van de tussentijdse evaluatie van Wetterskip Fryslân.

Daarnaast heeft Wetterskip Fryslân op basis van het voortschrijdend inzicht het maatregelen pakket voor het oppervlaktewater geactualiseerd. Tijdens het proces is tevens gebruik gemaakt van de kennis en expertise vanuit Wetterskip Fryslân, door betrokkenheid bij een interview, de werksessie en de reviewronde.

AT Osborne heeft tevens de landelijke evaluatie KRW uitgevoerd in opdracht van het ministerie van IenW. De kennis en inzichten uit deze evaluatie zijn uiteraard benut voor de actualisatie van de KRW-nota Fryslân.

1.3 Leeswijzer

Deze rapportage is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 geeft de huidige toestanden en prognoses van doelbereik in 2027 aangaande de grond- en oppervlaktewateren van Fryslân weer. Hoofdstuk 3 geeft uitleg over de mogelijke consequenties van het niet behalen van KRW-doelen, de uitzonderingspositie en analyseert de knelpunten in het behalen van de KRW-doelen. Hoofdstuk 4 gaat in op de handelingsperspectieven op hoofdlijnen en de concrete doorvertaling naar te overwegen maatregelen voor de actualisatie van de KRW-nota, met een notie over de financiële consequenties.

2. Huidige toestand en prognose grond- en oppervlaktewaterkwaliteit

Dit hoofdstuk beschrijft de huidige toestand van het grond- en oppervlaktewater en geeft een prognose voor het verwachte doelbereik in 2027 en daarna. Voor oppervlaktewater wordt ingegaan op de biologische (ondersteunende) normen én de chemische normen, voor grondwater op de zes tests die samen het oordeel vormen over de waterkwantiteit en -kwaliteit. Dit geeft voor Fryslân inzicht of en op welke specifieke stoffen en waterlichamen eventueel extra inzet om de KRW-doelen te bereiken nodig is.

2.1 Oppervlaktewater

In de provincie Fryslân zijn 24 waterlichamen aangewezen als KRW-oppervlaktewaterlichaam, zie bijlage 1 voor een overzichtskaart. Voor het behalen van de doelen wordt gekeken naar biologische, biologie-ondersteunende en chemische normen. Conform het ‘one-out, all-out’ principe moet een waterlichaam aan alle parameters voldoen en wordt het water afgekeurd als één van de parameters niet voldoet.

De prognoses voor oppervlaktewater zijn gebaseerd op de tussentijdse evaluatie van Wetterskip Fryslân (2024), uitgaande van uitvoering van alle maatregelen waaronder maatregelen door de provincie (zie H4).

2.1.1 Biologie

Voor de biologische parameters voldoet momenteel 52% van de KRW-oppervlaktewaterlichamen in Fryslân. De prognose voor 2027 is dat 60% aan alle biologische parameters zal voldoen en dat in 2045, als de na-ijleffecten gepasseerd zijn, 100% van de KRW-oppervlaktewaterlichamen zal voldoen. Deze

prognoses zijn gebaseerd op het geactualiseerde maatregelenpakket van het Wetterskip (eerder ‘maximale pakket’ genoemd).

Er zijn 4 biologische parameters:

- Algen,
- Overige waterflora,
- Macrofauna en
- Vis.

Er is niet één parameter duidelijk te isoleren als knelpunt. Wetterskip Fryslân constateert in haar evaluatie dat deze parameters in vergelijkbare mate voldoen. (Wetterskip Fryslân, 2024)

Voor de ondersteunende biologische parameters hangt de toestand en de afstand tot doelbereik met name van de nutriënten af. Momenteel voldoen voor zowel stikstof als fosfor 8 van de 24 waterlichamen. In 11 andere lichamen voldoet één van beiden. Er wordt verwacht in 2027 dat voor 13 waterlichamen geldt dat beide op orde zijn en dat 8 waterlichamen er één op orde hebben. Er zijn zeven ondersteunende biologische parameters: Fosfor (P), Stikstof (N), Chloride, pH, temperatuur, zuurstof en doorzicht. Hiervan voldoen vooral de nutriënten (N en P) niet. De hoge nutriëntconcentraties stimuleren de groei van algen in het systeem, waardoor ook de parameter doorzicht niet overal voldoet (Wetterskip Fryslân, 2024).

2.1.2 Chemie

Wat betreft de chemische stoffen voldoen zowel de prioritaire stoffen als de Specifiek Verontreinigende Stoffen (SVS) niet.

Prioritaire stoffen

Bij de door de EU wettelijk vastgelegde prioritaire stoffen voldoen er momenteel 41 van de 45. De stoffen waar niet wordt voldaan zijn:

- Ammonium (Bron: Mest en afvalwaterlozing),
- Esfenvaleraat (Bron: Landbouw),
- Pyridaben (Bron: Landbouw),
- Irgarol (Bron: Vaartuigen, antifouling).

Wetterskip Fryslân concludeert op basis van onderzoek naar de restopgave voor nutriënten (Schipper et al, 2024) en microverontreinigingen (Ecofide, 2024) dat voor **Ammonium** sprake is van een restopgave voor KRW-doelbereik in 2027, ook al is de afgelopen decennia sprake van een dalende trend. Wetterskip kan met beheersmaatregelen bij RWZI's de dalende trend verder doorzetten.

Het doelbereik op de normen voor **Esfenvaleraat** en **Pyridaben** is onzeker zoals in de evaluatie van het Wetterskip benoemd. Deze stof kan nog niet voldoende betrouwbaar worden gemeten. De verwachting is dat het aantal normoverschrijdingen zal toenemen als de meettechniek verbetert. Wetterskip Fryslân treft hiervoor maatregelen, maar toelating van deze stof valt buiten haar invloed en is daarvoor afhankelijk van het Rijk.

Irgarol is een verboden stof. Desondanks lijken de metingen van het Wetterskip te wijzen op een actieve, illegale emissie op specifieke punten. Het is mogelijk dat dit voorkomt door toepassing in antifouling (beschermlaag op vaartuigen tegen vasthechting van micro-organismen), wat inmiddels ook verboden is.

Het Wetterskip pakt handhaving met de desbetreffende gemeenten op.

Specifiek Verontreinigende Stoffen

Voor de door het Rijk aangewezen SVS voldoen momenteel 75 van de 80 stoffen. De 5 stoffen die niet voldoen, vormen een risico voor het doelbereik in 2027 (Wetterskip Fryslân, 2024).

- Arseen (Bron: Natuurlijk voorkomen, meststoffen en pesticiden, historische industriële lozingen)
- Kobalt (Bron: Natuurlijk voorkomen, metaalverwerkende industrie, kunstmest)
- Zink (Bron: Zinkgoten en regenpijpen, meststoffen, historische industriële lozingen), atmosferische depositie
- Seleen (Bron: Natuurlijk voorkomen, meststoffen, historische industriële lozingen) atmosferische depositie
- Zilver (Bron: Afvalwater, historische industriële lozingen)

Voor **Arseen**, **Kobalt**, **Zink** en **Seleen** lopen onderzoeken naar de achtergrondbelastingen: de concentratie die aanwezig is door natuurlijke aanwezigheid én historische lozingen. Als de invloed daarvan aantoonbaar is kan worden overwogen om de normen voor deze stoffen bij te stellen. Naar verwachting kan het aantal normoverschrijdingen sterk worden verlaagd. (Wetterskip Fryslân, 2024)

Zilver is in de meetjaren 2015-2021 veelvuldig in te hoge concentraties aangetroffen. Omdat zilver lastig meetbaar is, zijn er geen oudere gegevens beschikbaar en kan niet van achteruitgang worden gesproken. Er lopen onderzoeken naar aanvullende maatregelen voor zilver volgens het Wetterskip. (Wetterskip Fryslân, 2024)

2.2 Grondwater

In de provincie Fryslân zijn 4 KRW-grondwaterlichamen te onderscheiden, zie bijlage 2 voor een overzichtskaart, allen liggende in het stromingsgebied Rijn Noord. Momenteel voldoet slechts één grondwaterlichaam aan de KRW-normen te weten Zout-Rijn Noord. (Provincie Fryslân, 2021).

De grondwaterlichamen worden onderworpen aan 6 tests die een beeld maken van de kwantitatieve en kwalitatieve toestand, te weten de tests voor het gehele waterlichaam, ook generieke tests genoemd:

1. Waterbalans;
  2. Intrusies;
  3. Chemische toestand;
- en regionale tests:
4. Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen;
  5. Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen;
  6. Drinkwaterbron.

(informatiehuis WATER, 2024)

De aandachtspunten worden nader toegelicht.

Wadden-Rijn Noord

Uit de tabellen 1 en 2 blijkt dat Wadden-Rijn Noord een problematisch grondwaterlichaam is doordat de huidige toestand (2021) en prognose (2024) onvoldoende is betreffende grondwaterkwaliteit (hoge stikstof- en fosfaatconcentratie in ondiep grondwater), verdroging N2000-gebieden (te lage grondwaterstand in 4 N2000-gebieden) en drinkwaterwinning. Daar hoort de nuance bij dat waarschijnlijk een foute Chloridepeilbuismeting is meegenomen die ervoor zorgt dat de score voor intrusie onvoldoende is. De prognose is dat dit probleem voor 2027 op orde is.

De provincie Fryslân hanteert het uitgangspunt dat Fryslân geen grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen heeft. Dit uitgangspunt is niet te verifiëren met de beschikbare informatie. Hierdoor kunnen wij de negatieve beoordeling van de huidige toestand en prognose niet nader duiden.

Grondwaterlichaam	Zand-Rijn Noord	Zout-Rijn Noord	Deklaag-Rijn Noord	Wadden-Rijn Noord
Grondwatervoorraad	Green			
Grondwaterkwaliteit	Green			Red
Intrusie	Green	White	Green	White
Invloed op toestand oppervlaktewaterlichamen	Green			Red
Invloed op toestand verdroging N2000-gebieden	Red	White	Red	Red
Drinkwaterwinningen	Green	White	Green	Red

Tabel 1 – Huidige toestand (vastgesteld in 2021) in 6 grondwatertests. Data uit (Provincie Fryslân, 2021)

Grondwaterlichaam	Zand-Rijn Noord	Zout-Rijn Noord	Deklaag-Rijn Noord	Wadden-Rijn Noord
Waterbalans	Green			
Intrusies	Green			
Chemische toestand	Green			Red
Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen	Green			Red
Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen	Red	Green	Red	Red
Drinkwaterbron	Red	Green	Green	Red
Prognose aantal tests vrijwel zeker behaald in 2027 (van 6)	4	6	5	2

Tabel 2 – Prognose behaalde grondwatertests in 2027, data uit (informatiehuis WATER, 2024).

Verdroging N2000-gebieden

In de tabellen 1 en 2 is tevens te zien dat alle grondwaterlichamen consistent onvoldoende scoren op het grondwaterafhankelijke terrestrische ecosysteem. Dit betekent de verdroging van N2000-gebieden. De provincie heeft echter beperkt inzicht in de exacte toestand en de onderliggende oorzaken voor deze verdroging. Dit inzicht verschilt per gebied. De provincie Fryslân gaat hiervoor Landschapsecologische System Analyses (LESA) voor meerdere gebieden uitvoeren. De provincie stuurt op deze doelen via natuurbeleid en specifiek de N2000-beheerplannen.

Grondwaterkwaliteit

Zorgwekkend is dat in algemene zin in Fryslân, net als in de rest van Nederland, sprake is van achteruitgang van de kwaliteit van het grondwater. De laatste meetgegevens voor de grondwaterkwaliteit komen uit de meetperiode 2021/2022. Uit dit onderzoek van Arcadis (2023) blijkt dat normoverschrijdingen op bestrijdingsmiddelen, PFAS en overige verontreinigende stoffen in zowel het diepe grondwater als ondiepe grondwater voorkomen.

Dit heeft echter niet direct effect op het KRW-doelbereik. Onder andere PFAS is door de Europese Commissie (nog) niet als prioritaire stof vastgesteld onder de KRW, ondanks het recente restrictieverbod voor PFAS. Daarbij geldt dat in de KRW-beoordelingssystematiek een grondwaterlichaam niet aan de norm voldoet, als meer dan 20% van de meetlocaties binnen dat gebied een normoverschrijding van een bepaalde stof laat zien. Dat is niet het geval in Fryslân. Voordat deze 20% is bereikt, is echter al jaren achteruitgang van grondwaterkwaliteit gaande. Dit heet vergrijzing en daar is nu sprake van. Maatregelen op deze stoffen zijn geen onderdeel van de KRW-nota en opgenomen in het Friese Regionaal Waterprogramma (RWP).

Vergrijzing

Door verbetering van analysetechnieken ontstaat continu beter inzicht op vergrijzing. Uit hetzelfde onderzoek van Arcadis (2023) blijkt volledige vergrijzing van het grondwater. Dit betekent dat de chemische kwaliteit van grondwater sluimerend negatief wordt beïnvloed doordat steeds meer stoffen tot steeds grotere diepte komen. Dat proces duurt lang, maar is zorgwekkend.

Zout-Rijn Noord

Voor het grondwaterlichaam Zout-Rijn Noord ontbreken enkele tests doordat hier geen sprake is van drinkwaterwinningen uit grondwater en N2000 enkel rondom Lauwersmeer, zie ook in bijlage 2.

2.3 Tussentijdse conclusie

De algemene conclusie is dat het huidige, prioritaire maatregelenpakket van de provincie Fryslân niet voldoende is om de KRW-doelen volledig te bereiken. Voor het bereiken van de KRW-doelen in Fryslân is het met name van belang om in samenwerking met het Rijk, het Wetterskip en de gemeenten:

- De waterkwaliteit (vermindering stikstof- en fosfaatconcentratie in ondiep grondwater) en waterkwantiteit (wat betreft verdroging in 4 N2000 gebieden) in het grondwaterlichaam Wadden-Rijn Noord te verbeteren.
- Het inzicht in de toestand en onderliggende oorzaken van verdroging van Natura2000-gebieden te verbeteren. Dit inzicht is beperkt en verschilt per gebied. De provincie gaat Landschapsecologische systeemanalyses (LESA) uitvoeren voor meerdere gebieden.
- De concentratie nutriënten (stikstof en fosfor) in algemene zin in het oppervlaktewater verminderen met een gebiedsgerichte aanpak.

- Zoveel mogelijk maatregelen te treffen op de 5 Specifiek Verontreinigende Stoffen die niet voldoen, omdat zij een mogelijk risico vormen voor het doelbereik 2027. Belangrijke input daarvoor is het lopende onderzoek naar achtergrondbelastingen voor Arseen, Kobalt, Zink en Seleen en de mogelijke daaruit volgende bijstelling van de normen.
- Op de normoverschrijdingen op 4 prioritaire stoffen in Fryslân heeft de provincie geen formele rol. Het Wetterskip treft hiervoor maatregelen, waar nodig in samenwerking met de gemeenten. Daarnaast zijn Rijksmaatregelen nodig op toelatingen van deze stoffen, specifiek ammonium in mestwetgeving.

3. Analyse probleem

Dit hoofdstuk beschrijft de probleemanalyse vanuit juridisch en technisch inhoudelijk perspectief. Aangezien de prognose is dat in Fryslân nog niet alle KRW-doelen worden bereikt voor 2027, schetst de probleemanalyse in 3.1 wat de mogelijke (juridische) consequenties zijn en wat nodig is om in aanmerking te komen voor specifieke uitzonderingsbepalingen. Daarnaast gaat de analyse in 3.2 in op een aantal geconstateerde knelpunten. Door deze knelpunten aan te pakken kan volledig doelbereik dichterbij komen.

3.1 Beperkt doelbereik & consequenties

De landelijke koepelrapportage tussentijdse evaluatie KRW-doelen concludeert dat het belang om alles-op-alles te zetten om de KRW-doelen te bereiken groot is. In 2027 zal Nederland moeten rapporteren aan de Europese Commissie in hoeverre de doelen van de KRW gehaald zijn. Het landelijk beeld is dat de KRW-doelen in 2027 zeer waarschijnlijk niet volledig worden gehaald. Voor de provincie Fryslân geldt dat ook, al is het beeld relatief goed in vergelijking tot andere delen van Nederland. (AT Osborne, Witteveen+Bos, FLO Legal, 2024)

De KRW-doelen gelden als resultaatsverplichtingen. De verantwoordelijkheid voor het bereiken van deze doelen is een gedeelde verantwoordelijkheid. Zowel het Rijk als decentrale overheden (in het bijzonder provincies en waterschappen) hebben bepaalde taken en bevoegdheden en kunnen maatregelen

nemen. Als een lidstaat de resultaten niet haalt, kan de Europese Commissie de betrokken lidstaat in gebreke stellen. Dat betekent concreet dat een boete (ca. € 50 miljoen) of dwangsom (€ 210.000 per dag) opgelegd kan worden. Het Rijk kan decentrale overheden daarvoor medeverantwoordelijk stellen, maar alleen indien deze nalatig zijn geweest.

Het is niet altijd mogelijk om te voldoen aan de KRW-doelstelling 'geen achteruitgang'. In bepaalde gevallen is daarom een uitzondering mogelijk. De KRW biedt lidstaten een beperkte mogelijkheid om 1) het bereiken van de doelen uit te stellen tot na 2027 (art. 4, lid 4 KRW) of 2) minder strenge doelen te stellen (art. 4, lid 5 KRW).

3.1.1 Uitzonderingsbepalingen KRW

In het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) zijn de KRW-doelen vertaald als omgevingswaarden. In het Bkl (art. 2.18, eerste lid) is een algemene uitzonderingsgrond voor alle KRW-oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen opgenomen. In de praktijk wordt dit 'doelfasering' genoemd. Voorwaarde is dat de maatregelen:

- technisch onhaalbaar zijn,
  - onevenredig kostbaar, of
  - dat sprake is van natuurlijke omstandigheden¹ die verbetering onmogelijk maken.
- Een voorbeeld is na-ijling.

De termijn voor het niet tijdig kunnen doorvoeren van de vereiste maatregelen mag slechts twee keer

bepalen. Dit omvat ook de vertraging in het herstel van waterlichamen door resterende effecten van voormalige menselijke activiteiten, waaronder door de mens gemaakte stoffen.

---

¹ In het document "[Natural Conditions in relation to WFD Exemptions](#)" is vastgesteld wat "natuurlijke omstandigheden" wordt verstaan. Hieronder vallen de omstandigheden die de snelheid van, of mogelijkheid tot, herstel van een waterlichaam

verlengd worden met zes jaar (tot 2027). Indien natuurlijke omstandigheden de oorzaak zijn, geldt geen beperking voor de termijnverlenging. De toestand van het betreffende waterlichaam mag ook niet verder achteruitgaan.

Tevens kunnen doelen naar beneden worden bijgesteld (**doelverlaging**). Deze uitzonderingsgrond (art. 2.17 Bkl) kan worden ingeroepen als een waterlichaam zodanig door menselijke activiteiten is aangetast of de natuurlijke gesteldheid van dien aard is dat het bereiken van de doelstellingen technisch niet haalbaar is of onevenredig kostbaar.

3.1.2 Juridische toets KRW-nota 2022-2027 voor beroep op uitzonderingsbepalingen

Op dit moment kan de provincie Fryslân geen beroep doen op een uitzonderingsbepaling. In de huidige KRW-nota 2022-2027 is een prioritair maatregelenpakket vastgesteld. Deze prioritaire set bevat een deel van de maatregelen die destijds als maximaal pakket zijn geduid. Voor een aantal maatregelen betekent dit dat ze niet voor 2027 uitgevoerd worden. Het maximale pakket bevat alle KRW-maatregelen die nodig zijn om de knelpunten in het ecologisch functioneren van de watersystemen op te heffen (onderzoek Dactylis, 2020). Onderliggende reden voor het besluit om een prioritaire set vast te stellen, was dat dit de meest kosteneffectieve maatregelen bevatte voor doelbereik in 2027. De kosten van het maximale maatregelenpakket lagen veel hoger.

Onderdeel van het besluit bij vaststelling van de KRW-nota was het voornemen van de provincie om de maatregelen die geen onderdeel waren van het prioritaire pakket, wel minimaal in 2027 te beleggen. De provincie committeerde zich eraan om meevallers

en koppelkansen te benutten om de resterende maatregelen alsnog uit te voeren dan wel te beleggen voor 2027 (GS besluit d.d. 28 september 2021 inzake vaststelling definitieve KRW-nota 2022-2027 en PS brief betreffende Ontwerp KRW voorstellen 2022-2027). Dat is in de tussentijds ook grotendeels gebeurd, zie hiervoor paragraaf 3.2. Na dit besluit trof de provincie aanvullende maatregelen (voor zover deze binnen het mandaat van GS lagen) en trok zij ook (door voortschrijdend inzicht achterhaalde) maatregelen in.

In de huidige KRW-nota is tevens vastgelegd dat ‘doelrealisatie wordt gefaseerd’ (doelfasering). Hiermee wordt bedoeld dat de doelen (omgevingswaarden) pas na 2027 worden bereikt. De provincie en het Wetterskip constateren in de KRW-nota onder meer dat ‘het uitvoeren van het maximale maatregelenpakket en het realiseren van de ecologische doelen meer tijd gaat vergen dan tot en met 2027 beschikbaar is en dat dit aanleiding is om de maatregelen te faseren’. Redenen die het Wetterskip hiervoor aanvoert zijn:

1. nalevering van fosfor (P) uit landbouw- en waterbodems, afkomstig uit historische bemesting;
2. financiële en organisatorische onhaalbaarheid.

Deze twee redenen zijn onvoldoende om een beroep te kunnen doen op de uitzonderingsbepaling, zoals opgenomen in artikel 2.18, eerste lid, Bkl. Het eerste argument is een technische uitzonderingsmogelijkheid (later doelbereik op basis na-ijling). Hier kan pas een beroep op worden gedaan op het moment dat alle benodigde maatregelen zijn uitgevoerd in 2027. Voor het tweede argument ontbreekt een onderbouwing.

Inmiddels is het Wetterskip teruggekomen op dit besluit. Zij hebben met de tussentijdse evaluatie in

2024 besloten alsnog alle maatregelen die nodig zijn voor KRW-doelbereik uiterlijk in 2027 in uitvoering te brengen. In de afgelopen periode is door het gebruik maken van koppelkansen en meevallers en door het verkrijgen van meer subsidies dan verwacht al een grote inhaalslag gemaakt.

3.1.3 Uitzonderingsbepaling na 2027

Vanaf 2027 vervalt in principe de mogelijkheid om uitzonderingsgronden in te roepen. Lidstaten hebben sinds de inwerkingtreding van de KRW-richtlijn voldoende tijd gehad om aan de KRW-doelen te voldoen. Vanaf die tijd zijn de uitzonderingsmogelijkheden die de KRW biedt, sterk beperkt. Concreet betekent dit dat alle nationale maatregelen uiterlijk in 2027 moeten zijn uitgevoerd, tenzij er sprake is van natuurlijke omstandigheden, waardoor de KRW-doelen niet in 2027 gehaald kunnen worden.² Argumenten, zoals financieel en organisatorisch niet haalbaar, zijn vanaf 2027 niet meer houdbaar.

Het Ministerie van IenW ondersteunt de waterbeheerders (waterschappen en provincies) in de vorm van handreikingen over het gebruik en de motivering van de uitzonderingsbepalingen voor de KRW. Deze zijn op het moment van schrijven van dit advies nog niet beschikbaar.

3.2 Knelpunten

Op hoofdlijnen is de provincie verantwoordelijk voor maatregelen voor grondwater, ingrepen in Natura2000-gebieden en voor ruimtelijke ordening. De provincie is bevoegd gezag voor indirecte lozingen

---

² Verschillende EU-lidstaten, zoals Duitsland en België, hebben aangegeven dat ze de termijn om maatregelen te nemen om doelen van de KRW te bereiken willen verlengen tot na 2027. Zij hangen daarbij een ruimere interpretatie aan dan de KRW op dit moment lijkt toe te staan. Volgens juridisch onderzoek in opdracht van de provincies biedt de KRW geen aanknopingspunten voor een

op het rioolstelsel door de grotere industriële bedrijven. Voor het bereiken van de KRW-doelen zijn diverse knelpunten geconstateerd waar de provincie tegenaan loopt. Hieronder worden de knelpunten benoemd opgesplitst in oppervlaktewater en grondwater.

3.2.1 Oppervlaktewater

- Afhangelijkheid van het Rijk voor actie op nutriënten en chemische stoffen bij agrarische functies

Het verminderen van verontreinigingen vanuit de landbouw is in uitvoering conform opgave (en onder regie van de provincie Fryslân), onder andere door middel van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (hierna: DAW) en het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (hierna: ANLb). Naast de maatregelen die door het Rijk in de nationale wetgeving worden genomen. Wetterskip Fryslân geeft in haar tussenevaluatie aan actie van het Rijk nodig te hebben op toelating van chemische stoffen, gewasbeschermingsmiddelen en middelen die vrij kunnen komen uit lozingen of huishoudens. (Wetterskip Fryslân, 2024)

- VTH: Actualisatie van vergunningen en capaciteit voor handhaving

De gemeenten zijn verantwoordelijk voor lozingen op het gemeentelijke rioolstelsel, de provincie voor complexe of grote industriële lozingen en de waterschappen voor lozingen op oppervlaktewater,

dergelijke ruimere lezing. De Minister schatte in 2021 in dat de Commissie streng zal toezien op de termijn van 2027 en dat termijnverlenging kan leiden tot een ingebrekestelling (bron [kenniscentrum Europa decentraal](#)).

afvoer via RWZI's, agrarische lozingen en diffuse bronnen. Zowel de provincie Fryslân als Wetterskip Fryslân heeft al een slag geslagen in het op peil brengen van VTH, maar zij hebben een afhankelijkheid bij de gemeenten liggen voor reguliere indirecte lozingen. Het Wetterskip geeft aan de komende tijd veel extra aandacht op dit onderwerp te vestigen. (Wetterskip Fryslân, 2024)

- Lastig meetbare stoffen (zoals ammonium)

De huidige toetsingsmethode voor ammonium geeft geen duidelijkheid over het doelbereik in 2027. Ook zijn bij dit knelpunt inbegrepen de stoffen waarvan de achtergrondwaarde (van nature aanwezige concentratie) nog niet duidelijk is, waaronder SVS die niet voldoen (Arseen, Kobalt, Zink en Seleen).

- Effecten van maatregelen in agrarisch gebied zijn lastig meetbaar in diffuus boezemsysteem

Meetpunten in de boezem zijn cruciaal om de effecten van maatregelen te kwantificeren, omdat er veel maatregelen worden getroffen in peilvakken die in de boezem uitmalen. Doordat het boezemsysteem zelf ook wordt bemalen, door 's zomers IJsselmeerwater in te laten en bij neerslag water uit te pompen, wordt het boezemwater diffuus en is het effect van maatregelen moeilijk te achterhalen.

- Dilemma's tussen KRW-doelen en natuurdoelen bemoeilijkt besluitvorming

Soms zijn de KRW-doelen van wateren niet in het directe belang van voortbestaan van lokale natuur. Hierdoor ontstaat een bestuurlijk dilemma waardoor een besluit voor maatregelen lang uit kan blijven. Zo is de aanwezigheid van vogels goed voor bepaalde natuurdoelen, maar brengt dit ook een nutriëntbelasting met zich mee.

Naast deze actuele knelpunten wordt tijdsdruk genoemd als knelpunt voor eventueel nieuw te nemen maatregelen richting 2027.

3.2.2 Grondwater

Voor de vier grondwaterlichamen zijn de maatregelen in KRW-factsheets vastgesteld als bijlagen bij het besluit voor vaststelling van de KRW-nota 2022-2027 (GS besluit d.d. 28 september 2021). In de factsheets staan de maximaal uitvoerbare maatregelen. Met het besluit werden de maatregelen uit het prioritaire pakket financieel gedekt. De provincie loopt tegen een aantal knelpunten aan bij uitvoering van deze maatregelen.

- Bruikbaarheid van meetgegevens

De gevoeligheid en uitvoering van metingen luistert erg nauw. De plaatsing en aflezing van peilbuizen zijn bijvoorbeeld van invloed op het beeld dat ontstaat van de grondwaterkwaliteit. Er wordt op grote diepte gemeten (tussen 10 en 30 meter minus maaiveld) waar het grondwater 'oud' is. Daardoor worden stoffen gemeten die over het algemeen al lang geleden in het milieu zijn gekomen. Nieuwe stoffen worden daardoor niet gemeten en ook het effect van maatregelen wordt pas vele jaren later herkend in de metingen.

- Realisatie meetnetwerk

Voor het opzetten van een meetnetwerk in de bodem is geohydrologische systeemkennis nodig, het opdoen van die kennis kan lang duren vanwege de trage stroomsnelheden in de grond. Daarnaast wordt er voor het maken van een zoutintrusiekaart gewacht

op een vergunning om met een meetinstallatie aan een helikopter te mogen vliegen.

- Aanpak verdroging N2000-gebieden deels in N2000-beheerplannen mist overzicht voortgang maatregelen en integrale sturing

Een deel van de maatregelen om verdroging in N2000-gebieden tegen te gaan zijn vastgelegd in de Natura2000-beheerplannen. Een evaluatie en actualisatie van deze beheerplannen heeft uiteindelijk niet plaatsgevonden. Als alternatief heeft de provincie NatuurDoelAnalyses (NDA's) opgesteld. De provincie heeft momenteel beperkt inzicht in de voortgang en uitvoering van de maatregelen. Hiervoor gaat de provincie Landschapsecologische Systeem Analyses (LESA's) uitvoeren. Integrale sturing op de doelen voor natuur en water mist nu grotendeels en kan mogelijk via de gebiedsprocessen voor het landelijk gebied worden versterkt als deze worden gecontinueerd in toekomst.

- Peilverhoging in agrarisch gebied ten behoeve van N2000-gebieden

Om het grondwaterpeil in een N2000-gebied te verhogen, is het nodig de peilvakken rondom dat gebied te verhogen. Dit kan nadelig effect hebben op nabijgelegen agrarische functies en vergt een zorgvuldig gebiedsproces.

3.3 Tussentijdse conclusie

Gezien de huidige toestand en prognose voor het KRW-doelbereik in Fryslân tot en met 2027, is het nodig dat de provincie laat zien het maximaal mogelijke te doen. Dit betekent dat de provincie de maximale maatregelen voor oppervlakte- en grondwaterlichamen (zoals opgenomen in de KRW-factsheets) in beleid moet borgen én uitvoeren voor

2027. Anders kan de provincie ook geen gebruik maken van de uitzonderingsbepalingen bij het niet behalen van de doelen. Op dit moment is dat nog niet het geval doordat de KRW-nota alleen het prioritaire maatregelenpakket bevat. Tussentijds heeft de provincie wel al aanvullende maatregelen genomen.

4. Handelingsperspectieven en maatregelen

Dit hoofdstuk gaat in op de handelingsperspectieven die wij op hoofdlijnen zien (4.1) en concretiseert deze in maatregelen voor specifiek de provincie Fryslân (4.2) op basis van het eerder opgestelde maximale maatregelenpakket en de recent vastgestelde wijzigingen van Wetterskip Fryslân. Deze maatregelen geven invulling aan het geprognostiseerde doelbereik (hoofdstuk 2) en de knelpunten (hoofdstuk 3). Beknopt sluit het hoofdstuk af met wat nodig is om de financiële consequenties verder te duiden (4.3).

4.1 Handelingsperspectieven

Per handelingsperspectief wordt beknopt de betekenis geduid en de rol van de provincie beschreven. Deze perspectieven helpen tevens de diverse maatregelen te categoriseren. De provincie is op meerdere handelingsperspectieven al actief bezig.

Regelgeving en beleid

Implementeren van regelgeving en beleid om vervuiling van waterbronnen te voorkomen en de waterkwaliteit te verbeteren. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat de provincie maatwerkregels opstelt voor chemische stoffen voor (indirecte) lozingen of dat de provincie handhaving intensiveert op ongezuiverde lozingen. De provincie kan dit ook doen vanuit haar rol voor milieubescherming en natuurbeheer. Binnen natuurgebieden (NNN en N2000) is de provincie in de lead voor het uitvoeren van de KRW-maatregelen.

Samenwerking

Samenwerken met andere overheden, wetenschappelijke instellingen en andere belanghebbenden om gezamenlijke oplossingen te vinden en kennis en middelen efficiënt in te zetten is

essentieel. De provincie kan dit bijvoorbeeld doen door de waterkwaliteitsdoelen specifiek te borgen in de gebiedsprocessen van het veenweidegebied.

Monitoring en onderzoek

Investeren in uitbreiden van monitoring middels meetnetwerken en onderzoek om de waterkwaliteit te meten en oorzaken van verontreiniging te achterhalen. Op basis van deze gegevens kunnen gerichter maatregelen worden genomen om de waterkwaliteit te verbeteren.

Communicatie en bewustwording

Middels communicatie bijdragen aan bewustwording van burgers en bedrijven (zowel industrieel en agrarisch). De provincie kan dit bijvoorbeeld doen door bij te dragen aan het opzetten van een KRW-dashboard waarin derden sneller toegang krijgen tot meetdata, zoals geïnitieerd door Wetterskip Fryslân.

Fysieke ingrepen

De provincie heeft de rol om ruimtelijke plannen op te stellen en fysieke ingrepen te initiëren die de inrichting van het gebied bepalen. Dit kan bijdragen aan de waterkwaliteit en maatregelen van het Wetterskip ondersteunen voor het doelbereik op oppervlaktewater. Voorbeelden zijn de aanleg van natuurlijke bufferstroken, verbeteren van het stromingsprofiel of de waterinlaat op beken.

Lobby en strategische positionering

De provincie kan bij nationale en internationale instanties lobbyën om steun en financiering te verkrijgen voor waterkwaliteitsprojecten. Ook kan de provincie haar strategische positie versterken door zich actief te profileren als voorloper op het gebied van waterbeheer en duurzaamheid.

4.2 Analyse maatregelenpakket

Bijlage 3 bevat een uitgebreide analyse van de maatregelen aanvullend op de vastgestelde, prioritaire set in de KRW-nota, bestaande uit de maximale set van het onderzoek onderliggend aan de KRW-nota en de recente wijzigingen in het beleid door het Wetterskip. In deze bijlage wordt per handelingsperspectief voor elke maatregel weergegeven wat de status is van deze maatregel (al dan niet geborgd in beleid, regelgeving en/of in uitvoering), welke rol de provincie en andere overheden hebben en een voorstel voor de provincie ten behoeve van de actualisatie van de KRW-nota (intrekken, aanvullen, verkennen, et cetera). In het algemeen geldt dat tussentijds genomen maatregelen en intrekkingen t.o.v. vaststelling van de KRW-nota 2022-2027 moeten worden verwerkt in de actualisatie. Deze paragraaf gaat in het bijzonder in op te overwegen maatregelen.

4.2.1 Te overwegen maatregelen op basis van maximaal maatregelenpakket

Gekeken naar het maximaal maatregelenpakket en de analyse uit bijlage 3, kan de provincie op het handelingsperspectief ‘regelgeving en beleid’ de voornaamste impact maken op het behalen van de KRW-doelen.

Integreren van beleid en gebiedsprocessen

De provincie heeft naast haar rol, taken en bevoegdheden voor de KRW ook een sturende rol in natuurbescherming en de rol van gebiedsregisseur in het landelijk gebied. Daar waar deze rollen elkaar overlappen is het waardevol het beleid verder te integreren. Een van de aandachtspunten is verdroging van de N2000-gebieden. Dit vraagt om watersysteem maatregelen (lokaal of in groter gebied). In de Natura2000-beheerplannen neemt de provincie maatregelen op met instandhoudingsdoelstellingen.

Voor uitvoering van deze plannen monitort de provincie de kwaliteit van de natuur en de grondwaterstanden van de droogtegevoelige natuurgebieden. Op dit moment vindt nog weinig terugkoppeling plaats van deze monitoringsresultaten naar het onttrekkingsbeleid van de provincies. Anderzijds worden ook de inzichten uit de NDA-analyses vooralsnog niet benut om het KRW-beleid aan te scherpen. Deze integratie is daarnaast ook nodig in de lopende gebiedsprocessen in het veenweidegebied en de Friese Beeksystemen (Linde en Noordwoldervaart en het Koningsdiep). Naast integratie van de gebiedsprocessen op N2000 en veenweide kan de provincie overwegen in te zetten op het gebiedsproces compagnonsvaarten. Onderzoek naar het verbeteren van waterkwaliteit in de vaarten loopt al in samenwerking met Wetterskip, NMI en LTO.

Aanpassen regels grondwateronttrekking

Voor het verbeteren van de grondwaterstand kan de provincie in afstemming met het Wetterskip de regels voor grondwateronttrekking aanpassen, zoals het instellen of aanpassen van een onttrekkingsplafond. De huidige KRW-nota bevat hierover geen maatregelen. Momenteel is de provincie Fryslân hier nog niet mee bezig. Wetterskip Fryslân werkt wel aan herijking van het beleid voor grondwateronttrekkingen. Gezien de kaderstellende rol van de provincie, heeft het Wetterskip de provincie hier ook voor nodig. De provincie heeft hiervoor echter wel voldoende capaciteit nodig.

Verminderen nutriëntenbelasting

Er loopt een aantal onderzoeken naar het verminderen van nutriëntenbelasting. Om de KRW-doelen te halen is hier extra inzet voor nodig, ook van andere partijen dan de provincie. De provincie en het waterschap zetten met de KRW nota al op een aantal maatregelen in, die vooral effectief zijn als meer

agrariërs meedoen. Om die deelname te stimuleren gaat de provincie en het waterschap door met de ondersteuning van het DAW. Essentieel om aan de KRW-doelen te voldoen is dat het Rijk duidelijkheid geeft over nieuwe mestwetgeving.

Versterken VTH-taken en maatwerkregels opnemen

Terwijl de provincie al een flinke slag maakt in de uitvoering van de VTH-taken ten behoeve van de KRW-doelen, is het van belang dit zoveel mogelijk te versterken. Op dit moment herzielt de provincie de indirecte lozingsvergunningen in samenwerking met de Omgevingsdienst (FUMO). Afronding van deze actualisatie wordt voor 2027 verwacht. Hiernaast kan de provincie overwegen handhaving op ongezuiverde lozings uit te breiden.

Zonering recreatievaart

Volgens het Wetterskip is de druk die de kleine recreatievaart uitoefent op waterkwaliteit beperkt. Een zonering hiervan is daarom niet nodig, de provincie wordt aangeraden deze maatregel in te trekken. Verder onderzoek naar 'verstoring' zou echter nog wel naar een zonering kunnen leiden vanuit natuurbeheer. (Wetterskip Fryslân, 2024)

Verkennen mogelijkheden beekdalherstel

Voor beekdalherstel heeft de provincie een beleidsmatige, (financieel) ondersteunende rol en is bevoegd gezag wat betreft grondwaterwinning. Een afweging is bijvoorbeeld nodig over al dan niet het verminderen van grondwaterwinning in beekdalen ten behoeve van het herstel.

Daarnaast kan de provincie overwegen wat de mogelijkheden zijn voor beekdalherstel met kleinschalige hydromorfologische fysieke ingrepen. Dergelijke ingrepen zullen bijdragen aan meerdere doelen, waaronder de KRW-doelen. In de KRW-nota staat een aantal maatregelen hiervoor al benoemd. De afwegingen voor deze maatregelen moeten

gebiedsspecifiek worden gemaakt, zie ook navolgende toelichting voor NNN. Dat kan ook betekenen dat deze maatregelen voor bepaalde gebieden niet worden uitgevoerd en worden ingetrokken, zie bijlage 3.

Voor maatregelen die in de categorie 5 (Fysieke ingrepen) vallen heeft de provincie over het algemeen een beleidsmatige of subsidiërende rol. Echter, er zijn maatregelen waar provincie Fryslân (een gedeelte van) de uitvoering op zich neemt omdat deze binnen de kaders van de N2000 of NNN vallen.

Binnen het kader van N2000

De provincie neemt uitvoering op zich binnen de N2000 voor handhaving van een flexibel peilbeheer, realisatie van vispassages en vismigratievoorzieningen, inrichten van natuurvriendelijke oevers en luwe ondiepwaterzones, beperken van baggeraanwas met oeverinrichting en afrasteren van oevers t.b.v. vegetatiegroei.

Binnen het kader van NNN

De provincie neemt binnen de NNN uitvoering op zich van de inrichting van meanders, aanleg van zijstroompjes, inrichting van natuurvriendelijke beekoevers en kleinschalige hydromorfologische herstelmaatregelen (incl. inbreng dood hout, grind en zandsuppletie, aanleg houtige gewassen beekoevers). De realisatie van vispassages en vismigratievoorzieningen kan tevens in dit kader worden gezien.

Overige losse te overwegen maatregelen

Overige maatregelen die de provincie moet overwegen betreffen het KRW-dashboard, actief visstandsbeheer en het schoneluchtakkoord. Werkzaamheden om een KRW-dashboard te realiseren lopen al bij het Wetterskip. Het dashboard presenteert meetgegevens voor diverse betrokken

partijen, zoals burgers, toelatingshouders en agrariërs. (Wetterskip Fryslân, 2024) De provincie moet haar rol hierin nog bepalen. Het actieve visstandsbeheer kan de provincie in samenwerking met natuurorganisaties oppakken. Ook is zij verantwoordelijk voor het beleid aangaande visstandsbeheer. Tot slot kan de provincie overwegen over een rol in en deelname aan het schoneluchtakkoord (SLA), een akkoord tussen Rijk, provincies en gemeenten op luchtkwaliteit.

4.2.2 Te overwegen maatregelen op basis van de evaluatie van het Wetterskip

Naar aanleiding van de tussentijdse evaluatie van het Wetterskip en de herziene KRW-nota, ligt de overweging aan de provincie voor om ook onderstaande maatregelen te nemen.

Opnemen maatwerkregels lozingsactiviteiten

Het Wetterskip heeft recent vastgesteld voor lozingsactiviteiten maatwerkregels te willen opnemen in de waterschapsverordening. Dit is sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet mogelijk. Het Wetterskip gaat dit de komende periode nader uitwerken. Het Wetterskip heeft de provincie daarbij nodig voor de indirecte lozingsactiviteiten. Dit zou bijdragen aan het bereiken van de chemische KRW-doelen. De provincie heeft hierover nog geen standpunt ingenomen.

Actualiseren beleid op basis van onderzoeken

Het Wetterskip heeft initiatief genomen voor een aantal bronnenonderzoeken en onderzoek naar de rol van RWZI's op gemeten probleemstoffen. Zodra deze onderzoeken gereed zijn, kan de provincie deze waar nodig ook gebruiken bij actualisatie van haar beleid. Daar is op dit moment nog geen sprake van.

4.3 Financiële consequenties

Op het moment van schrijven is nog geen overzicht gereed van de begrote en bestede middelen conform het financieel overzicht voor de maatregelen zoals opgenomen in de KRW-Nota 2022-2027. Dit wordt door de provincie uitgezocht voor de KRW-specifieke maatregelen én de N2000-maatregelen die bijdragen aan de KRW-doelen en mogelijk financieel vanuit 'natuurgelden' kunnen worden gedekt.

Voor de vier grondwaterlichamen zijn de maatregelen in KRW-factsheets vastgelegd bij vaststelling van de KRW-nota (GS besluit d.d. 28 september 2021). In de factsheets staan de maximaal uitvoerbare maatregelen. Met het besluit werden de maatregelen uit het prioritaire pakket financieel gedekt. Het is op het moment van schrijven onbekend of de andere maatregelen nog financiële dekking nodig hebben.

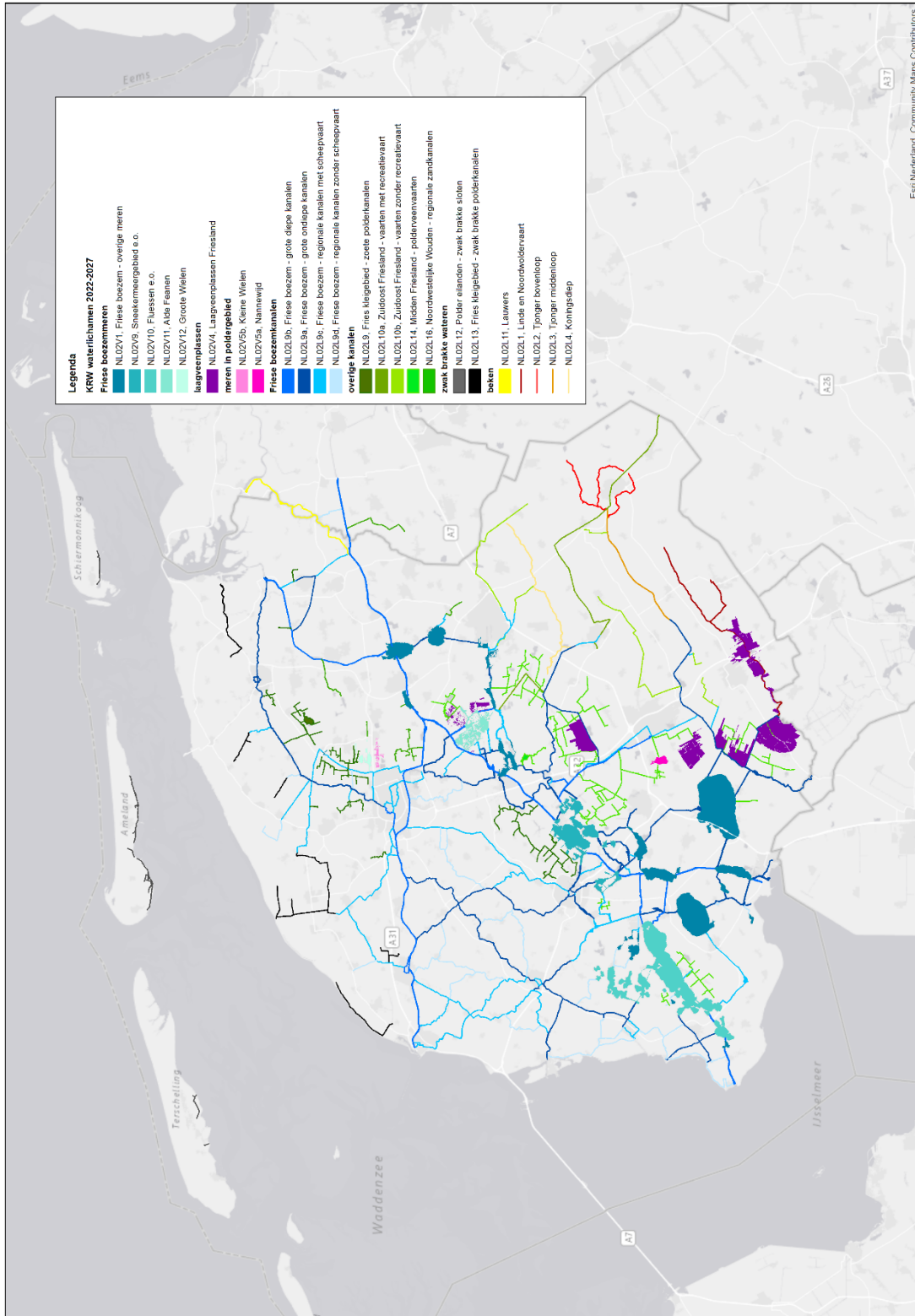
In het geval de provincie besluit maatregelen op te nemen in de KRW-nota, dan is hiervoor een kostenraming nodig. Dit overzicht is nodig om de financiële consequenties te duiden bij actualisatie van de KRW-nota. Naast de reservering binnen het bestuursakkoord voor KRW kunnen bepaalde kosten mogelijk worden gedekt vanuit financiële ruimte in de GLB-subsidieregeling (gezamenlijk landbouwbeleid) of de ANLb-subsidieregeling voor Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer (bijvoorbeeld voor bufferstroken).

Ook is het mogelijk dat bepaalde maatregelen gedekt kunnen worden uit de langjarige middelen van het Rijk voor agrarisch natuurbeheer (jaarlijks €500 miljoen vanaf 2026) en de eenmalige, aanvullende middelen voor landbouw en natuur (€5 miljard voor maatregelen die bijdragen aan balans natuur, landbouw en stikstofreductie). Omdat besteding van deze middelen nog onzeker is kan dit nog niet worden benut als dekking bij de actualisatie van de KRW-nota.

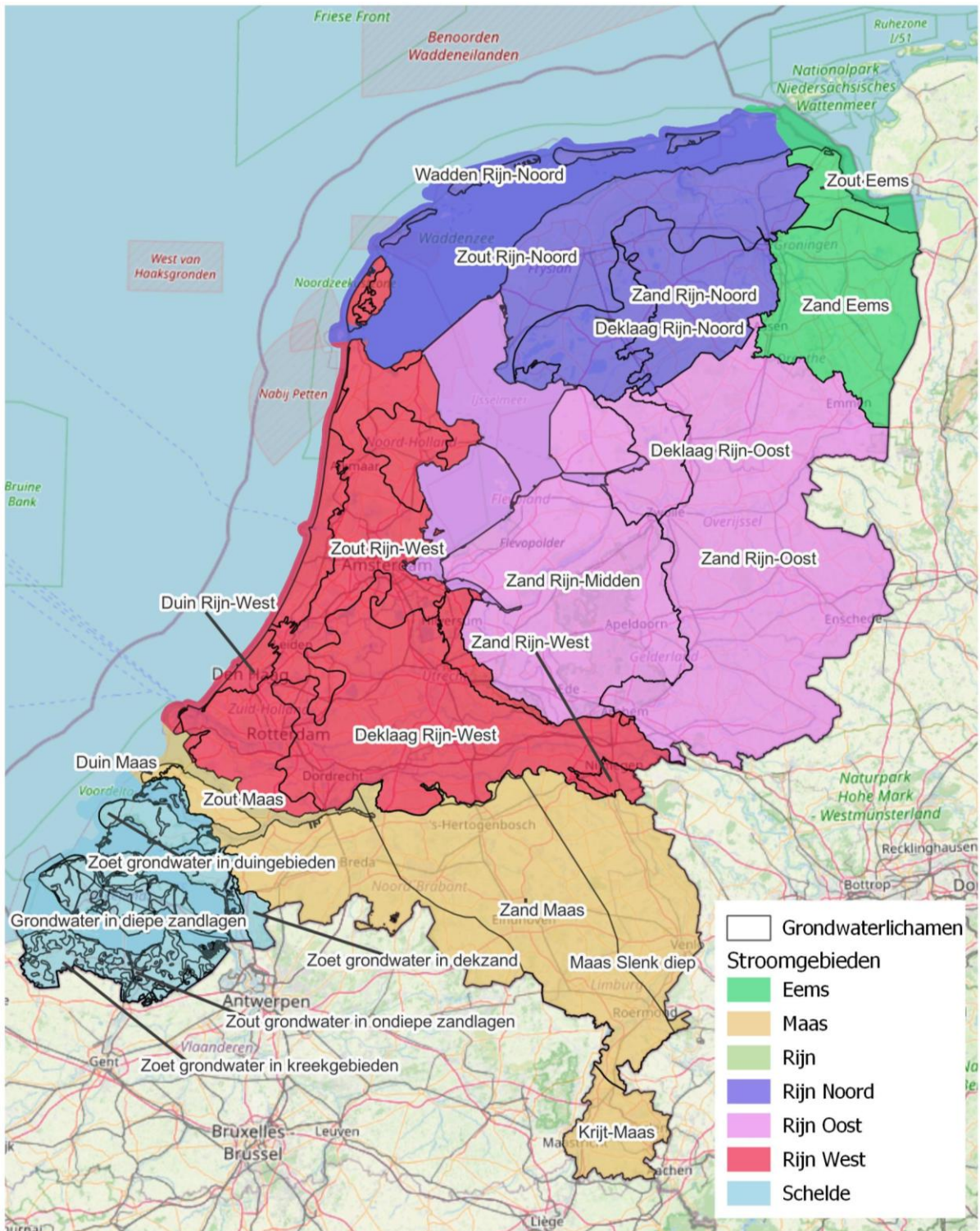
Bijlagen

**Bijlage 1 – KRW-oppevlaktewaterlichamen
Fryslân**

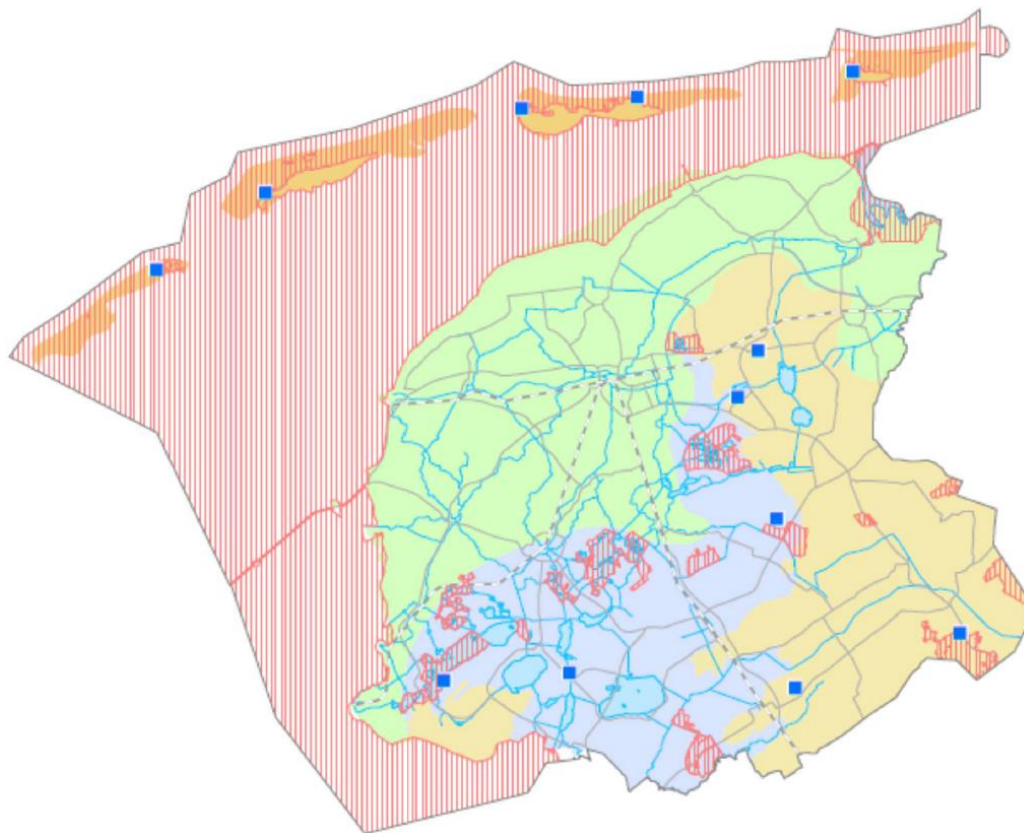
KRW-oppevlaktelichamen in Fryslân (Wetterskip Fryslân, 2024)

Bijlage 2a – KRW-grondwaterlichamen Nederland

KRW-grondwaterlichamen in Nederland (AT Osborne, Witteveen+Bos, FLO Legal, 2024).

Bijlage 2b – KRW-grondwaterlichamen Fryslân

 Grondwateronttrekking – drinkwatervoorziening (Vitens)

 Natura 2000

KRW-grondwaterlichamen

 Deklaag Rijn-Noord

 Wadden Rijn-Noord

 Zand Rijn-Noord

 Zout Rijn-Noord

Bron: (Provincie Fryslân, 2021)

Bijlage 3 – Overzicht maximaal KRW-maatregelenpakket van provincie Fryslân (PF), inclusief wijzigingen n.a.v. maatregelenpakket Wetterskip Fryslân (WF)

Handelingsperspectief	Maatregelen	Op grondwater (GW) of oppervlaktewater (OW)?	Gebieds-specifiek?	Rol provincie Fryslân	Rol Wetterskip	Rol Rijk	Status	Voorgestelde actie provincie Fryslân
HP 1 – Regelgeving en Beleid	Verminderen grondwaterwinningen beekdalen	GW	Ja	Vergunningverlening en regelgeving	Ondersteunend	Vergunningverlening en landelijke sturing op grondwaterbeheer	Nog niet geborgd	Afweging nodig over beperken grondwaterwinning beekdalen ten opzichte van benodigde winning voor drinkwater
	Aanhaken PAS	OW	Nee	Beleidsintegratie	Adviserend		Nog niet geborgd	Verouderd, niet uitvoeren
	KRW-doelen koppelen aan natuurbeschermingsplannen	OW	Nee	Hoofdrol beleidsafstemming	Ondersteunend		Nog niet geborgd	Uitwerken
	Reductie emissie nutriënten landbouw	OW	Nee	Coördinatie en stimulering	Adviserend	Stelt normen vast (o.a. mestwetgeving) en faciliteert maatregelen via subsidieregelingen	Nog niet geborgd	Mogelijk extra inzet op ANLb maatregelen vanaf 2026 inzetten op randenbeheer.
	Handhaving ongezuiverde lozingen IBA's	OW	Nee	Beleidskaders en toezicht	Uitvoering handhaving		Nog niet geborgd	Overwegen met WF
	Maatwerkregels in verordeningen voor chemische stoffen	OW	Ja	Opstellen regelgeving provinciale omgevingsverordening/waterschapsverordening	Adviserend		Toegevoegd	Initiatief nemen i.s.m. WF
	Opstellen herijkt waterkwaliteitsbeleid	OW	Nee	Vaststelling beleid	Adviseren en data verstrekken		Toegevoegd	Verwerken in actualisatie KRW-nota
	Beschermen bestaande vegetatie	OW	Ja	Integratie in beleid	Uitvoering	Mogelijk aanvullend beleid op behoud % blijvend grasland na wegvallen mest-derogatie verhouding behoud blijvend grasland.	Toegevoegd	Verwerken in actualisatie KRW-nota
	Zonering recreatievaart	OW	Ja	Uitvoering van de maatregel	n.v.t.		Intrekken	De provincie Fryslân trekt de maatregel 'zonering recreatievaart' in voor de KRW-waterlichamen Grootte Wielen en Lauwers, Fries kleigebied – zwak brakke polderkanalen en Zuidoost Fryslân – vaarten met recreatievaart.
	Borging bescherming van de niet-openbare drinkwaterwinning	GW	Ja	Beleidsvorming	Adviserend		Geborgd bij PF	Continueren
	Uitvoering gebiedsdossier drinkwater	GW	Ja	Regievoering en afstemming stakeholders	Adviserend		Geborgd bij PF	Continueren
	Toepassen gericht grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR)	Beiden	Ja	Beleid en regelgeving	Uitvoering en beheer		Geborgd bij PF	Continueren

Handelingsperspectief	Maatregelen	Op grondwater (GW) of oppervlaktewater (OW)?	Gebieds-specifiek?	Rol provincie Fryslân	Rol Wetterskip	Rol Rijk	Status	Voorgestelde actie provincie Fryslân
	Borging bescherming van de openbare drinkwaterwinning via aanpassing provinciale Omgevingsverordening	GW	Nee	Regelgeving	Adviserend	Stelt landelijke kaders voor bescherming drinkwaterbronnen	Geborgd bij PF	Continueren
	Borging bescherming van de openbare drinkwaterwinning via herziening begrenzing grondwaterbeschermingsgebieden	GW	Ja	Vaststellen begrenzing	Advies en monitoring	Regelgeving en het aanwijzen van beschermingsgebieden	Geborgd bij PF	Continueren
	Reductie emissie GBM's landbouw	OW	Nee	Beleid en subsidie	Adviserend	Ontwikkeling en handhaving regelgeving van gewas-beschermingsmiddelen	Door provincie in DAW geborgd	DAW continueren en uitbreiden overwegen
HP 2 - Samenwerking	Gebiedsproces compagnonsvaarten	OW	Ja	Procesbegeleiding en beleidsintegratie	Adviserend		Toegevoegd	Nader te bepalen
	Waterkwaliteit borgen in gebiedsprocessen veenweidegebied	OW	Ja	Coördinatie en beleidsvorming	Monitoring en advies		Toegevoegd	Initiatief nemen i.s.m. WF
	Actief visstandsbeheer	OW	Ja	Beleid en samenwerking natuurorganisaties	Ondersteuning op waterkwaliteit en habitatverbetering		Ingetrokken door PF	Continueren
	Visvriendelijk sluisbeheer	OW	Ja	Beleid en coördinatie	Uitvoering en monitoring		Geborgd bij PF	Continueren
HP 3 - Monitoring en onderzoek	Evaluatie verhoogde inlaat boezem en implementatie uitkomst	OW	Ja	Ondersteunende rol in coördinatie en financiering	Uitvoering		Uitgevoerd	Kennisneming
	Aanpak nutriëntenbelasting vogels/ grote grazers	OW	Nee	Coördinatie en beleid	Monitoring en uitvoering		Nog niet geborgd	Verwerken in actualisatie KRW-nota
	Onderzoek cypermethrin	OW	Nee	Ondersteuning in beleid	Uitvoering		Nog niet geborgd	Nader te bepalen
	Bronnenonderzoek arseen en kobalt	OW	Nee		Uitvoering		Toegevoegd	Kennisneming
	Bronnenonderzoek zilver en zink	OW	Nee		Uitvoering		Toegevoegd	Kennisneming
	Bronnenonderzoek hotspots waterbodembodem	OW	Nee		Uitvoering		Toegevoegd	Kennisneming
	Onderzoek nutriëntenbelasting ganzen	OW	Nee	Beleidsmatige koppeling natuurbeheer	Data leveren		Toegevoegd	Onderzoeksresultaten verwerken in beleid
	Herijking KRW-grondwatermeetnet	GW	Nee	Beleidsmatig	Uitvoering en beheer	Coördineert landelijke grondwatermeetnetten en KRW-rapportage	Geborgd bij PF	Continueren
	Onderzoek rol RWZI gemeten probleemstoffen	OW	Nee	Beleidsmatige coördinatie	Uitvoering		Geborgd bij WF	Verwerken in actualisatie KRW-nota
	Analyse chloridegegevens Wadden	GW	Ja	Uitvoering	Ondersteunend		Geborgd bij PF	Continueren
HP 4 - Communicatie en bewustwording	Opzetten KRW-dashboard	OW	Nee	Brede communicatie	Datalevering		Toegevoegd	Loopt al, rol provincie nader bepalen

Handelingsperspectief	Maatregelen	Op grondwater (GW) of oppervlaktewater (OW)?	Gebieds-specifiek?	Rol provincie Fryslân	Rol Wetterskip	Rol Rijk	Status	Voorgestelde actie provincie Fryslân	
HP 5 – Fysieke ingrepen	Beperken waterinlaat, waterinlaat naar beeksystemen	OW	Ja	n.v.t.			Uitvoering	Deels uitgevoerd, deels in uitvoering. (Gedeeltelijk) ingetrokken F	De provincie Fryslân trekt de maatregel waterinlaat naar de beek in voor de waterlichamen de Linde en het Koningsdiep.
	Flexibel peilbeheer	OW	Ja	Beleid en coördinatie Deels uitvoering (binnen N2000)			Uitvoering en beheer	Deels uitgevoerd, deels in uitvoering. (Gedeeltelijk) ingetrokken	Verwerken in actualisatie KRW-nota. De provincie Fryslân trekt de maatregel ‘flexibel peilbeheer’ in voor het waterlichaam Laagveenplassen Fryslân.
	Inrichting maalkomzuiveringsmoerassen	OW	Ja	n.v.t.			Uitvoering en beheer	Gedeeltelijk uitgevoerd. (Gedeeltelijk) Ingetrokken	Verwerken in actualisatie KRW-nota
	Defosfatering waterinlaat	OW	Ja	n.v.t.			Uitvoering	Ingetrokken	Kennisnemen
	Helofytenfilter bij waterinlaat	OW	Ja	n.v.t.			Uitvoering en beheer	Toegevoegd. Ingetrokken	Kennisnemen
	Kwaliteitsbaggeren	OW	Ja	Deel subsidiëring			Uitvoering	Geborgd bij WF (uitgevoerd of in uitvoering) deels ingetrokken	Nader te bepalen
	Slibvang of bezinkingsmaatregelen bagger	OW	Ja	n.v.t.			Uitvoering	Ingetrokken	Kennisnemen
HP 5 – Fysieke ingrepen	Vispassage, vismigratievoorzieningen	OW	Ja	Subsidie Klein deel uitvoering (binnen N2000)			Uitvoering en beheer	Gedeeltelijk uitgevoerd door WF en PF. Nieuw toegevoegd. (Gedeeltelijk) Ingetrokken	Deels intrekken, deels continueren, deels toevoegen. In het KRW-waterlichaam de Linde trekt de provincie 1 maatregel vismigratievoorziening in.
	Inrichten natuurvriendelijke oevers en luwe ondiepwaterzones	OW	Ja	Subsidie en beleid Deels uitvoering (binnen NNN of N2000)			Uitvoering en beheer	Geborgd bij WF en PF (uitgevoerd of in uitvoering). (Gedeeltelijk) ingetrokken en (gedeeltelijk) nieuw toegevoegd.	Continueren
	Verbreden watergangen	OW	Ja	n.v.t.			Uitvoering	Geborgd bij WF (uitgevoerd of in uitvoering). (Gedeeltelijk) ingetrokken	Kennisnemen
	Beschermen bestaande vegetatie	OW	Ja	Beleid i.s.m. WF			Beleid i.s.m. PF	Nieuw toegevoegd (WF)	Continueren
	Beperken baggeraanwas met oeverinrichting	OW	Ja	Beleid en subsidie Deels uitvoering (binnen N2000)			Uitvoering en beheer	Geborgd bij WF en PF	Continueren

Handelingsperspectief	Maatregelen	Op grondwater (GW) of oppervlaktewater (OW)?	Gebieds-specifiek?	Rol provincie Fryslân	Rol Wetterskip	Rol Rijk	Status	Voorgestelde actie provincie Fryslân
HP 5 – Fysieke ingrepen	Afrasteren oevers t.b.v. vegetatiegroei	OW	Ja	Subsidie en toezicht Deels uitvoering (binnen N2000)	Uitvoering en beheer		Geborgd bij WF en PF	Continueren
	Inrichting meanders, aanleg zijstroompjes	OW	Ja	Beleid en coördinatie Deels uitvoering (binnen NNN)	Uitvoering en beheer		Geborgd bij WF en PF	In de Linde intensiveert de provincie aanleg nevengeul/aantakken oude meanders.
	Natuurvriendelijke beekoevers	OW	Ja	Deels uitvoering (binnen NNN)	Uitvoering en beheer		Geborgd bij WF en PF	Continueren
	Kleinschalige hydromorfologische herstelmaatregelen (incl. inbreng dood hout, grind- en zandsuppletie, aanleg houtige gewassen beekoevers)	OW	Ja	Deels uitvoering (binnen NNN)	Uitvoering en beheer		Geborgd bij WF en PF. Verschuivingen in het maatregelenpakket op basis nader onderzoek.	Provincie Fryslân trekt de maatregelen inbrengen dood hout, grindsuppletie en aanleg houtige gewassen beekoever in de Linde in en vervangt deze door 3 nieuwe maatregelen kleinschalig hydromorfologische herstel. Provincie Fryslân trekt in het Koningsdiep de maatregelen inbreng dood hout, grindsuppletie en aanleg houtige gewassen beekoever in. Er worden 3 nieuwe maatregelen 'kleinschalig hydromorfologisch herstel' toegevoegd.
	Natuurvriendelijk maaibeheer	OW	Nee	n.v.t.	Uitvoering		Geborgd bij WF	Continueren
	Verdrogingsbestrijding Natura2000-gebieden	GW	Ja	Beleid en coördinatie natuurbeheer	Uitvoering vanuit waterbeheer		Geborgd bij PF	Continueren
	Aanpak RWZI's (nutriënten en microverontreinigingen)	OW	Ja	Vergunningen en toezicht op een deel van de RWZI's	Uitvoering en beheer	Normstelling en regelgeving (herziene richtlijn stedelijk afvalwater)	Geborgd bij WF	Kennisnemen Uitbreiding/aanpak overige ZZS overwegen met WF
	Aanpak bladval (lokaal)	OW	Ja	Advies Uitvoering door gemeenten	Advies Uitvoering door gemeenten		Geborgd bij PF	Continueren
	Aanpak riooloverstort	OW	Ja	Toezicht beleid Uitvoering door gemeenten	Samenwerking gemeenten	Normstelling en regelgeving voor overstorten	Geborgd bij WF	Continueren
HP 6 – Lobby en strategische positionering	Schone lucht akkoord	-	Nee	Beleidsontwikkeling	Ondersteunend		Nog niet geborgd	Overwegen met gemeenten en/of het Rijk

Urban Matters,
People Matter

AT Osborne

Postbus 168
3740 AD Baarn
(035) 543 43 43

© 2025, AT Osborne

www.atosborne.nl